

א. זבח שנשחט קודם עלות השחר – נפסל, ויצא לבית השריפה (ביום זבחכם). וכן מליקת העוף וקמיצת המנחה – דינם כשחיטה. כן שנה אביו של רבי אבין.

ומבואר בגמרא שלענין הקומץ אין הדין מוסכם אלא תלוי בשאלה האם הלילה נידון כ'מחוסר זמן' אם לא; אם נחשב מחוסר זמן אזי אין הכלי מקדש בלילה, אף לא ליפסל – הלכך יכול להחזיר את הקומץ לכלי ולשוב ולקמוץ ביום. ורק אם לילה אין 'מחוסר זמן' – נתקדש בכלי להיפסל.

א. כתבו התוס' [דלא כמו שניתן לדייק מרש"י. וכ"ה בתורי"ד. וע' גם בחדושי הנצי"ב]: אין חילוק אם נתן את הקומץ בכלי לאחר שקמץ או לא נתן, בכל אופן נפסלה המנחה מיד שקמץ בלילה ונשרפת מיד בלא 'עיבור צורה'. ואם לא קמץ, לא נפסלה בלילה אבל נפסלת בלינה בעלות השחר שהרי היא נתונה בכלי שרת – למאן דאמר לילה לאו מחוסר זמן.

[ומשמע מדברי התוס' שכתבו תישרף מיד, ששריפת קדשים כשר לעשותה בלילה – מלבד בנותר ששריפתו ביום דוקא. וכן מבואר מדברי הרמב"ם (מע"ה ק, ז, ה). ואולם אין הדבר מוסכם. ע' גבורת ארי ושפת אמת וחדושים ובאורים; מנחת חינוך קמג; טורי אבן ר"ה לב; בית הלוי ח"א יט; אבי עזרי פסוה"מ יח, כד; מע"ה ק, ד, א]. ומדברי התוס' במקום אחר נראה שגם אם קמץ בלילה, לא נפסלה המנחה עד לאחר עלות השחר (עתוס' מנחות ק. ד"ה אלא).

ב. משמע מדברי התוס' (בד"ה כמו) שאם ידע שהוא לילה וקמץ ונתן בכלי ולא נתכוין לקדש – לא נפסל [למר זוטרא ואיתימא רב אשי], נעשה כמי שנתנו הקוף. ואילו בדעת רש"י (בד"ה נעשה) יש מקום לצדד בדבר (ערש"ש שיח יצחק ומרומי שדה).

ג. הרמב"ם פסק (מחוסרי כפרה ג) לילה – מחוסר זמן, ולפי זה אין הלכה כאבוב דרבי אבין לפסול מנחה שנקמצה בלילה מיד, ואכן הרמב"ם השמיט זאת (מרומי שדה).

ב. מבואר בגמרא שכלי שרת אינו מקדש את מה שבתוכו אלא אם הוא נתון בזמן הקרבתו, בין לענין שיהא כשר להקרבה ובין לענין שייפסל בכל אותם פסולים השייכים בקדושת הגוף [כגון במגע טבול יום ומחוסר כפורים, או להיפסל ביציאה].

ואם ניתן בלילה, אור ליום הקרבתו; אם נוקטים 'לילה' – מחוסר זמן, הרי זה כנייתן שלא בזמנו ולא נתקדש כלל. ואם 'לילה' – אין מחוסר זמן' (כאבוב דרבי אבין) הריהו קדוש ליפסל אבל אינו קדוש ליקרב.

דין לחם הפנים שסודר לאחר השבת – נתבאר במנחות ק.

דפים כט – ל

מט. א. העובד במקדש והלך להסיך רגליו או להטיל מים, האם צריך לטבול ולקדש ידיו ורגליו בשובו לעבוד?
ב. היה יושב בסעודה ויצא להטיל מים או דיבר עם חברו והפליג – האם צריך ליטול ידיו שוב?

א. זה הכלל היה במקדש: כל המיסך את רגליו (לנקביו הגדולים) – טעון טבילה, וכל המטיל מים – טעון קידוש ידים ורגלים. ובארו שלכך מקדש ידיו מפני שמצוה לשפשף ניצוצות הניתנות עליו.

א. אם לא עשה כן – עבודתו פסולה (כן משמע מרמב"ם ביאת מקדש ה, ה). בספר חדושים ובאורים (כח.) צדד לומר שרק לענין קידוש ידים ורגלים פסל בדיעבד, אבל הטבילה אינה אלא מדרבנן ואין עבודתו פסולה בדיעבד.

גם בשפת אמת מבואר שנקט בפשיטות שהטבילה היא מדרבנן. וכן צדד הגר"מ אריק בספרו טל תורה.

ומלשון התו"י משמע שהקידוש אינו מדאורייתא עכ"פ כשלא שפסף בידיו (וכן נקט המנ"ח קו). אבל בבית הלוי (ח"א ה, יד) כתב על פי סתימת דברי הרמב"ם שבכל אופן פוסל עבודה אם לא קידש, גם אם לא שפסף – כי מהתורה חייב לקדש מפני הסח הדעת בשמירת ידיו שהרי מצוה לשפסף. ונקט כהנחה פשוטה שאם פוסל עבודה ודאי הוא מדאורייתא. ובהו"ב לא כתב כן (וע' כו"ב בתוס' לב סע"ב שנראה שאם שחטו התמיד באופן הפסול מדרבנן, שוחטים קרבן אחר. וע"ש בספר אמת ליעקב).

ב. גם אם ידיו נקיות ולא שפסף ניצוצות – צריך קידוש ידים ורגלים, שלא חילקו רבנן (עפ"י תו"י ועוד). ויש פוטרם (ע' מנחת חינוך קו; טל תורה).

ג. מתוס' ישנים משמע שהמיסך את רגליו, מלבד טבילה צריך גם קידוש ידים ורגלים.

ד. משמע מרש"י שקידוש ידים ורגלים האמור כאן – מן הכיור הוא. וצריך עיון הלא הטעם הוא רק משום ניצוצות ולא משום הסח הדעת (שפת אמת).

ב. שנו בתוספתא: הלכה בסעודה; אדם יוצא להשתין מים – נוטל ידו אחת (– זו ששפסף בה. רש"י. ואם לא שפסף – אינו צריך נטילה. פוסקים) ונכנס. דיבר עם חברו (בחוץ. פוסקים) והפליג (= שהה) – נוטל שתי ידיו ונכנס.

וכשהוא נכנס לא יטול מבחוץ ויכנס – מפני חשד, אלא נכנס ויושב במקומו ונוטל שתי ידיו ומחזיר הטיפח (= הכלי שנוטל בו) על האורחים (י"ג: 'מחזיר פניו לאורחים' כשנוטל. עפ"י רי"ף ותר"י ברכות פ"ח; רשב"א ומאירי; שלחן של ארבע). אמר רב חסדא: דוקא כשיושבים לשתות, אבל לאכול – נוטל מבחוץ, שלא יבוא לחשדו. אמר רב נחמן בר יצחק: אני אפילו לשתות גם כן נוטל מבחוץ כי ידוע שאנין דעת הנני ולא יחשדוני שלא נטלתי (והוא הדין לכל כיוצא בו, אדם ידוע בטבעו שהוא אסטניס אף לשתיה. עפ"י מאירי ועוד).

א. רש"י מפרש שהצריכו נטילה לשתיה שלאחר המזון, שמא יתן פרוסה לתוך פיו [וי"מ שדרכם היה לאכול מעט בעת השתיה. עפ"י תר"י ברכות]. ויש סוברים שהשתיה עצמה מחייבת נטילה; יש אומרים ידו אחת ויש אומרים שתי ידים – כשקובע עצמו לשתיה. אבל השלחן ערוך (קנהו, והרמ"א (קע, א) פסקו ששתיה בלבד שלא בשעת אכילה אינה צריכה נטילה.

ב. לענין ברכה על הנטילה; אם הפליג ובא לאכול – צריך לברך. ואם לא בא לאכול אלא לשתות – לדעת מגן אברהם אינו מברך, וכן הובא במשנה-ברורה (קע, א). והמאמר-מרדכי כתב לברך. ג. עשה צרכיו ולא הפליג; המשנה-ברורה הכריע לברך אם נטפפו ידיו, אבל אם נגע בשאר דברים כגון מלמולי זיעה וכדו' ובכלל זה הטיל מים ושפסף ניצוצות – לא יברך. והחזון-איש (כה, ט) נטה מחילוק זה וכתב שהמברך לא הפסיד, והמיקל משום ספק ברכה כדעת מהרש"ל [שסובר אפילו כשעשה צרכיו וטינף ידיו לא יברך] – אין מוחים בידו.

ד. אם כשיוצא שומר את ידיו – יש מהראשונים שכתבו שאין צריך נטילה כשחזור (עפ"י תניא רבתי כב ושבלי הלקט. יש להעיר שבאנצ. תלמודית (ח"ט עמ' תקעג) מובא מהבאה"ל קנה, ז שלא נקט כן. אך נראה שהבאה"ל לא דיבר בהפסקה בתוך הסעודה אלא כשנטל ולא התחיל לאכול אלא הפליג, שהנטילה התבטלה. וכ"מ מהדין שבסמוך שהביא המשנ"ב עצמו).

כתבו פוסקים (ברכ"י בשם צרור החיים) שאם נטל בידו חתיכת פת כשיצא החוצה – אין צריך ליטול, שבכך אינו מסיח דעתו משמירת ידיו (מובא במשנ"ב קע סק"ט).

ה. לדעת הרשב"א (במשמרת הבית הל' נטילת ידים), יצא והפליג צריך ליטול ידיו בפנים אף לאכילה, וזה שאמרו בגמרא כאן שאין צריך – מדובר כשיצא להטיל מים. ואילו דעת הרמב"ם והרא"ה והטור שאף ביצא לדבר עם חברו יכול ליטול ידיו בחוץ לאכילה.

וכן יש להקל (ע' שעה"צ קע סק"י. י"א לפי דעה זו שדוקא ביצא והפליג צריך ליטול בפנים כשנכנס לשתות, אבל הטיל מים ושפסף יכול ליטול בחוץ, שלא יחשדוהו. עפ"י פרי מגדים בא"א סק"ה בדעת תוה"ק). לענין ברכה על המזון כשהחזיר למקומו – ע' בפסחים קא-קב.

דין צואה במקומה ועל בשרו – נתבאר בברכות כה.

דף ל

- ג. א. טהור הנכנס לעזרה – האם טעון טבילה ומדוע?
ב. כהן שעבד במקדש ולא קידש ידיו ורגליו שחרית – האם עבודתו כשרה? ומה דינו של כהן גדול שלא קידש ידיו ורגליו כשמחליף בגדיו בין עבודה לעבודה?
ג. מצורע ביום השמיני לטהרתו, שבא להכניס בהונותיו לעזרה – האם צריך טבילה?
ד. מי שהסיח דעת משמירת גופו מטומאה, ובא להכנס למקדש – האם צריך הזאת שלישי ושביעי?
א. אין אדם נכנס לעזרה לעבודה, אפילו טהור, עד שיטבול. בן זומא אמר שטבילה זו נלמדת ב'קל וחומר' מטבילות כהן גדול ביום הכפורים. ולדבריו הרי זה חיוב מדאורייתא. ואילו רבי יהודה אומר: טבילה זו מדרבנן, כדי שיוכור על ידה טומאה ישנה שבידו ויפרוש. ובארו שלדבריו הכל אם לא טבל ועבד – לא חילל, אלא שלבן זומא עבר ב'עשה' ולרבי יהודה עבר על מצות חכמים.
משמע בגמרא נפקותא בין בן זומא ורבי יהודה – כשטבל מאמש על דעת ליכנס למקדש; לבן זומא טעון טבילה למחר, ולרבי יהודה אין צריך. (וכן מבואר בראשונים).
לדעת חכמים החולקים על רבי יהודה, נקט רב יוסף: הנכנס לעזרה אין צריך טבילה אלא מצורע בלבד הואיל ורגיל בטומאה, אבל שאר כל אדם לא. ואולם נסתפקו בגמרא (לא). שמא זה רק כשנכנס ללא עבודה אבל כשעובד צריך טבילה, ואפילו עומד חוץ לעזרה ושוחט בסכין ארוכה. ועלה ב'תיקו'.
א. בספר לקוטי הלכות משמע שלא פטרו חכמים מטבילה אלא אם טבל מבערב. וכן פסק להלכה. ולכאורה היה נראה מפשטות דברי רש"י (לא. ד"ה תיבעי) ותוס' ותו"י (בד"ה כבן) שחכמים פוטרם לגמרי. וכן דעת הריטב"א והלחם-משנה שלחכמים אין הנכנס לעזרה טעון טבילה אלא מצורע בלבד (וע"ע בשו"ת אגרות משה ח"מ ח"ב נד, ג. וצ"ע).
ב. כניסה ללא עבודה; לדעת רש"י ותוס' (עפ"י הירושלמי) צריך לטבול, אלא שבזה אף לבן זומא אינו אלא מדרבנן, גזרה שמא יעבוד – כן כתבו התוס'. [הרי"ד הוסיף שגם לעבודה בלא כניסה צריך טבילה, כגון שעומד שם מקודם, כשבא לעבוד עבודה – טעון טבילה. וכן כתב בשפת אמת. וע' גבורת ארי שפירש 'אין אדם נכנס לעבודה' – אף בבמה שאין שם כניסה].
ויש חולקים וסוברים דוקא שעושה שם מעין עבודה, כגון מצורע המכניס בהונות למתן דם, או קריאה והנחת ביכורים (עפ"י תו"י; תורא"ש; ריטב"א).
ויש למדים מדברי הרמב"ם שהעתיק לשון המשנה, שאין חיוב טבילה אלא לעבודה ממש (עפ"י חדושי הנצי"ב ועוד. וע' בזבח תודה שפקפק בזה).
ג. לדברי תוס' ישנים ותורא"ש (כאן ולהלן לא.), אין בן זומא מחייב טבילה מדאורייתא אלא בכהן הלושב בגדי קדש [בדומה לטבילות יום הכפורים שלוש בגדי קדש ועובד], אבל בשאר כל אדם אפילו כשבא לעבוד, כגון שחיטה – מדרבנן.

ד. טבילה זו היתה ב'לשכת המצורעים' שבעזרת נשים – כדברי רבי יהודה. אפשר שחכמים אינם חולקים בדבר ואפשר שסוברים שהיתה במקום אחר, או שמא לשיטתם אין צריך טבילה אלא מצורע וכנ"ל (עפ"י תוס').
ה. הלכה כרבי יהודה (עפ"י רמב"ם עבודת יום הכפורים ב,ג).

ב. כהן שעבד ללא קידוש ידים ורגלים שחרית – עבודתו פסולה (גזרה שוה 'חוקה' 'חוקה' ממחוסר בגדים. ודינו במיתה בידי שמים. עפ"י זבחים יט).
כהן גדול שלא טבל ולא קידש בין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה – עבודתו כשרה [אלא שעבר בעשה: ורחץ במים את בשרו ולבשם].

ג. מצורע ביום השמיני לטהרתו טובל ועומד בשער ניקנור ליתן עליו מדם האשם ומלוג השמן. וטבילתו נעשית ב'לשכת המצורעים' שבמקצוע עזרת נשים. רבי יהודה אומר: אין צריך טבילה שכבר טבל מבערב. לפי אפשרות אחת בגמרא מודה רבי יהודה שאם לא טבל מאמש על דעת ביאת מקדש – טעון טבילה שחרית.
[מבואר בגמרא טעמם של חכמים משום שהמצורע הורגל בטומאה לכך חוששים שמא נגע בטומאה אחר שטבל אתמול. ולפי בן זומא חיוב טבילה זה הוא מדאורייתא, כאמור למעלה].
הלכה כחכמים (רמב"ם הל' מחוסרי כפרה ד).

ד. אמר רבי דוסתאי בר מתון אמר רבי יוחנן: הסח הדעת – צריך הזאה שלישי ושביעי (להיכנס למקדש. והוא הדין לאכילת קדשים. ע' זבחים צט; רמב"ם הל' אבה"ט יג,ג).
המסיח דעתו מטומאת שרץ ולא ממת – הריהו כטמא שרץ וטעון הערב שמש (עפ"י זבחים צט).
בכל מקום שאמרו שאין צריך הזאה לטמאי שרץ ונבילה וכד' – מדובר שלא הסיחו דעתם משמירת טומאת מת (תוס').

דף לא

נא. א. טבילת הנכנס לעזרה – האם יש בה תורת חציצה אם לא?
ב. ביאה במקצת לעזרה – האם צריך לה טבילה?
ג. השוחט מחוץ לעזרה בסכין ארוכה – האם צריך טבילה?
א. אף על פי שטבילת הנכנס לעזרה מדרבנן (לרבי יהודה (רש"י). או אף לבן זומא – כאשר אינו עובד. תוס'), אמר רב יוסף לאביי – חוצץ; כל מה שתקנו חכמים כעין דאורייתא תקנו.
אפילו חציצה במיעוט הגוף שאינה חוצצת בטבילה מדאורייתא, חוצצת אף בטבילה זו שמדרבנן (עפ"י ספר האשכול הל' תפילה א).

ב. אמר רב יוסף: ביאה במקצת שמה ביאה לענין הצרכת טבילה לנכנס לעזרה.
דין ביאה במקצת לענין חיוב טמא שנכנס במקצתו למקדש – בזבחים לב. וע' גבורת ארי כאן אם שני הנידונים תלויים זב"ז.